

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

РЯБУХА Галина Ігорівна

УДК 338.43:636(477)(043.3)

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ГАЛУЗИ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ**

**Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Чернігів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Чернігівському національному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Кульпінський Сергій Віталійович,
Чернігівський національний технологічний університет
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри фінансово-економічної безпеки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Вдовенко Наталія Михайлівна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри глобальної економіки;

доктор економічних наук, доцент
Потравка Лариса Олександрівна,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри публічного управління та
адміністрування.

Захист відбудеться „29” листопада 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Чернігівському національному технологічному університеті за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 318.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Чернігівського національного технологічного університету за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розісланий „28” жовтня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розвиток національної економіки, задоволення внутрішнього попиту країни харчовими продуктами в достатній кількості та належної якості, а також реалізація експортних можливостей аграрного сектора безпосередньо залежать від застосування дієвих інструментів і заходів державного регулювання галузі тваринництва. Для забезпечення конкурентоспроможного галузевого розвитку, отримання соціально-економічного ефекту необхідний науково-обґрунтований комплекс заходів, важливою складовою якого є реалізація методичного інструментарію державного регулювання розвитку галузі тваринництва, яка безпосередньо пов'язана з продовольчою безпекою України. Науковий пошук нових механізмів та інструментів галузевого державного регулювання на основі моделювання впливу квот Європейського Союзу та курсових змін на експортний потенціал галузі тваринництва визначає методи, форми регулювання, сприяє подальшому розвитку галузі тваринництва в Україні та має безпосередній вплив на добробут виробників, споживачів і держави. У цьому контексті важливого значення набуває постійне зростання рівня державного регулювання, що визначатиме в майбутньому здатність сільськогосподарського виробника, галузі тваринництва та аграрного сектору в цілому протистояти викликам як на національному, так і на глобальному ринках.

Теоретичні і практичні аспекти формування наукового базису державного регулювання економіки досліджували такі науковці як: С. Вітте, Ф. Кене, М. Корецький, Д. Рікардо, А. Сміт, М. Мірабо, О. Могильний, П. Саблук, А. Статівка, Л. Сус, А. Тюрго, Л. Швайка та інші вчені, яких вважають відомими дослідниками з фундаментальних питань економічної науки. Вирішення проблем державного регулювання аграрного сектору економіки посідає провідне місце в наукових працях В. Амбросова, В. Андрійчука, Г. Андрусенка, Н. Балдич, В. Бодрова, Н. Вдовенко, С. Дем'яненка, А. Діброви, Л. Євчука, В. Зіновчука, П. Іванюти, С. Кваші, Г. Мостового, В. Онегіної, Л. Потравки, В. Русана, О. Собкевича, Я. Сидорова, А. Юрченка.

Віддаючи належне цінності наукового доробку згаданих вчених щодо обґрунтування заходів державного регулювання аграрного сектору економіки, зазначимо, що завдання забезпечення розвитку тваринництва ставить перед наукою нові запити на розроблення практичних рекомендацій, наукового обґрунтування концептуальних підходів щодо удосконалення державного регулювання розвитку галузі тваринництва в умовах дії Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом і згідно до вимог Порядку денного в області сталого розвитку. При цьому виникає об'єктивна необхідність додаткового осмислення методичної складової щодо формування національної аграрної політики у вирішенні проблеми реалізації потенціалу галузі тваринництва. Актуальність та практична значущість вирішення вказаних вище проблем зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили мету та завдання, а також об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт:

– Чернігівського національного технологічного університету за темою: «Розвиток економіки в умовах глобалізаційних викликів: національний та регіональний виміри» (номер державної реєстрації 0116U003596), де особистий внесок автора полягає у розробленні методичного інструментарію, спрямованого на удосконалення державного регулювання розвитку галузі тваринництва в Україні;

– Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Напрями підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору в умовах формування і функціонування ЗВТ з ЄС» (номер державної реєстрації 0115U003456), де автором розроблено модель прогнозування розвитку тваринництва в Україні, яка базується на обґрунтуванні та поглибленні теоретико-методичних засад організаційно-економічного механізму регулювання розвитку галузі тваринництва, розробленні практичних рекомендацій щодо його удосконалення в контексті дії Угоди про ПЗЗВТ між Україною та Європейським Союзом.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретичних положень та розроблення науково-практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення державного регулювання розвитку галузі тваринництва України для створення передумов забезпечення продовольчої безпеки країни.

Досягнення поставленої мети зумовило визначення та вирішення наступних завдань:

– узагальнити науково-теоретичні підходи до державного регулювання економіки;

– розкрити та уточнити сутнісно-функціональні характеристики державного регулювання галузей аграрного сектору економіки;

– поглибити наукове обґрунтування підходів до вибору інструментів та заходів державного регулювання галузі тваринництва;

– здійснити аналіз сучасного стану, виявити проблеми становлення та розвитку галузі тваринництва в Україні;

– визначити детермінанти світового досвіду здійснення державного регулювання розвитку галузі тваринництва та оцінити можливості його застосування в Україні;

– розробити пропозиції щодо проведення комплексного аналітичного оцінювання впливу квот Європейського Союзу та курсових змін на обсяги експорту галузі тваринництва;

– удосконалити інструментарій державного регулювання кредитного забезпечення галузі тваринництва;

– здійснити економічне прогнозування та моделювання наслідків впливу кредитування сільського господарства на формування пропозиції продукції галузі тваринництва.

Об'єкт дослідження – процес державного регулювання розвитку тваринництва як складової національної економіки.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, науково-методичних та практичних аспектів державного регулювання розвитку тваринництва України в умовах продовольчих викликів.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дисертації є базові положення економічної теорії, науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених з питань державного регулювання розвитку галузі тваринництва. У процесі виконання роботи було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, які дозволили реалізувати концептуальну єдність дослідження, зокрема: системний, структурний та діалектичний методи – в процесі обґрунтування економічної сутності державного регулювання аграрного сектору економіки; логічний, економіко-математичний – при формуванні підходів до вибору механізмів, принципів, інструментів, які впливають на результативність державного регулювання галузей тваринництва, а також при виокремленні методичного інструментарію державного регулювання кредитного забезпечення галузі тваринництва в умовах дії Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом; порівняльний, статистичний та факторний – у процесі систематизації підходів до використання на практиці розроблених пропозицій щодо проведення комплексного аналітичного оцінювання впливу квот Європейського Союзу та курсових змін на обсяги експорту галузі тваринництва; наукового абстрагування та синтезу – при визначенні напрямків розвитку вітчизняної галузі тваринництва; економічного прогнозування – при розробленні моделі прогнозування наслідків впливу кредитування сільського господарства на формування пропозиції продукції галузі тваринництва.

Статистичну та фактологічну основу наукового дослідження становлять нормативно-правові акти щодо державного регулювання розвитку тваринництва в умовах продовольчих викликів, статистичні матеріали та звітні дані Державної служби статистики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державної фіскальної служби України, ресурси мережі Інтернет, наукові здобутки вчених і практиків, осмислення власних спостережень та аналітичних напрацювань.

Наукова новизна одержаних результатів. Найважливішими результатами дослідження, що містять елементи наукової новизни, є такі:

удосконалено:

– методичні підходи до здійснення державного регулювання галузі тваринництва на основі реалізації додаткових інструментів і механізмів надання субсидій та кредитів в частині обґрунтування доцільності випуску банками облігацій для господарств цієї галузі та надання грошових коштів за пільговою ставкою з обчисленням різниці між ставкою рефінансування та композитним індексом цін на оптові м'ясо-молочні продукти. Запропонований підхід дозволить вибудувувати засади ефективного, конкурентоспроможного розвитку тваринництва;

– науково-практичний підхід до вдосконалення інструментів регулювання фінансово-кредитного забезпечення галузі тваринництва за рахунок обґрунтування засобами економіко-математичного моделювання резервів здешевлення кредитів на основі використання дії механізму часткової компенсації відсоткової ставки банкам за кредитами, наданими виробникам продукції тваринництва, який на відміну від наявних, сприятиме реалізації пріоритетних напрямів фінансової підтримки суб'єктів;

– наукові положення щодо формування системи державного регулювання розвитку галузі тваринництва, що, на відміну від існуючих, передбачають модернізацію наявних методів такого регулювання, застосування взаємопов'язаних важелів правового й економічного впливу і включає комплекс можливостей реалізації таких інструментів регулювання як агрострахування і лізинг для виходу виробників на внутрішні та зовнішні ринки з продукцією за прийнятними і доступними цінами для розвитку всіх компонентів здійснення державного регулювання розвитку галузі тваринництва;

– концептуальну основу функціонування галузі тваринництва в частині ідентифікації критеріїв для розподілу заходів нетарифного регулювання за категоріями: сертифікація товарів, контроль над цінами, санітарні заходи, кількісні обмеження, ліцензування, і доведено необхідність врахування специфічних елементів макроекономічної політики держави при виборі методів та інструментів регулювання в умовах імплементації положень Повної та всеохоплюючої Угоди про вільну торгівлю між Україною та Європейським Союзом і посилення кооперації між виробничим і переробними секторами галузями агропромислового комплексу;

набули подальшого розвитку:

– категоріально-понятійний апарат економічної науки за рахунок уточнення поняття «державне регулювання галузі тваринництва» в якому акцентується увага на системі засобів, механізмів та інструментів, спрямованих на забезпечення розвитку суб'єктів господарювання з урахуванням природних умов, підвищеного ступеню ризику, сезонності виробництва, застосування нормативів, лімітів, лізингу, страхування, державного замовлення, ліцензування, патентування і квотування, надання інвестиційних, податкових пільг, дотацій, субсидій для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних програм, програм економічного та соціального розвитку в умовах продовольчих викликів. Запропоноване трактування забезпечує логіку та комплексність практичного застосування інструментів і засобів державного регулювання тваринництва та окреслює подальші напрями їх удосконалення;

– науково-прикладні рекомендації щодо вдосконалення державного регулювання галузей аграрного сектору економіки в частині окреслення сукупності економічних, організаційно-правових і соціальних заходів економічної політики держави, направлених на розвиток мультифункціонального сільського господарства для забезпечення продовольчої безпеки країни, зміцнення конкурентних позицій на світовому аграрному ринку. Це сприятиме комплексному вирішенню завдання

підвищення результативності державного регулювання галузей аграрного сектору та створення передумов для збільшення обсягів виробництва продукції тваринництва, підвищення рівня зайнятості та зростання національного доходу;

– теоретичні уявлення про закономірності функціонування тваринництва на основі обчислення індикаторів формування ресурсів, що, на відміну від існуючих, надало можливість враховувати як специфічні особливості скотарства, свинарства, вівчарства, птахівництва, бджільництва, рибництва, кролівництва, звірівництва, так і вплив регулюючих заходів держави на галузеву структуру виробництва продукції, що сприятиме поєднанню інтересів держави, споживачів та виробників у процесі здійснення комплексного регулювання розвитку галузі тваринництва;

– підходи до обґрунтування пропозицій щодо захисту виробників продукції тваринництва від іноземних конкурентів, що на відміну від наявних, враховують вплив квот Європейського Союзу, митних ставок та курсових змін на обсяги експорту галузі тваринництва й передбачають вдосконалення методичного забезпечення такого оцінювання. Це формує підґрунтя для створення необхідних умов для нарощення стратегічних переваг галузі тваринництва як у короткостроковому, так і в довгостроковому періодах.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертаційній роботі положення є підґрунтям для подальших наукових досліджень, розвитку теоретичних узагальнень та розроблення комплексу заходів щодо державного регулювання розвитку тваринництва в Україні. Рекомендовані результати дослідження пройшли апробацію, що підтверджено документами і, зокрема, Міністерства аграрної політики та продовольства України, де на практиці використовуються методичні засади щодо визначення напрямів та інструментів впливу держави, зокрема податкової політики, субсидій, пільгового кредитування, розроблена модель впливу обмінного курсу та режимів торгівлі на експортний потенціал аграрного сектору і галузі тваринництва в умовах трансформаційних процесів та удосконалений організаційно-економічний механізм розвитку галузей аграрного сектору економіки (довідка № 37-11-15/25985 від 30.11.2018 р.).

Висновки та пропозиції дисертації впроваджено в господарську діяльність Київського виробничого об'єднання птахівничої промисловості «Київптахопром» в межах оцінки його експортного потенціалу із застосуванням методичного підходу до визначення впливу валютного курсу та митних ставок на обсяг експорту продукції галузі птахівництва (довідка № 276 від 07.03.2017р.).

Теоретичні положення та практичні результати дослідження впроваджені в навчальний процес Чернігівського національного технологічного університету, зокрема, при викладанні дисциплін «Макроекономіка», «Регіональна економіка», «Міжнародна економіка», «Державне регулювання економіки» (довідка № 305/08-238 від 26.02.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові результати та пропозиції, що містяться в роботі, одержані автором особисто і викладені в опублікованих

працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертаційної роботи доповідались, обговорювались і отримали схвальну оцінку на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Юність науки 2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства» (м. Чернігів, 18-19 травня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві» (м. Київ, 4-6 липня 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права» (м. Полтава, 11 травня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія і практика сучасної науки» (м. Київ, 15-16 травня 2019 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 13 наукових працях загальним обсягом 4,06 друк. арк., особисто автору належить 3,81 друк. арк., з яких: 1 розділ у монографії обсягом 0,48 друк. арк.; 8 статей у наукових фахових виданнях та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних обсягом 3,17 друк. арк.; 4 тези наукових доповідей обсягом 0,61 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 210 сторінок. Робота містить 31 таблицю та 59 рисунків, 8 додатків, розміщених на 15 сторінках. Список використаних джерел налічує 250 найменувань і розміщений на 24 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, розкрито її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету й завдання дослідження, його об'єкт та предмет, наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади державного регулювання розвитку тваринництва**» висвітлено науково-теоретичні засади забезпечення державного регулювання економіки; систематизовано методичні засади та сутнісно-функціональні характеристики державного регулювання галузей аграрного сектору економіки; поглиблено наукове обґрунтування підходів до вибору інструментів державного регулювання розвитку галузі тваринництва.

Встановлено, що можливості виокремлення сучасних пріоритетів в контексті державного регулювання економіки узгоджені із потребою інтеграції України в систему, де домінують галузі і виробники, на яких впливають процеси відтворення і система економічних, фінансових, правових, організаційних, соціальних заходів, які здійснює держава з метою забезпечення ефективного і стабільного розвитку сільськогосподарського виробництва та

повного забезпечення населення якісним продовольством за прийнятними ринковими цінами.

Аналіз еволюції поглядів представників різних течій економічної теорії дозволив зробити висновок, що у процесі становлення державного устрою паралельно простежувалися окремі елементи державного регулювання певних господарських процесів, зокрема і в тваринництві, що відбувалися у давні часи з метою підтримання прийнятної рівня життя населення, створення умов для виробників задля розширення їх діяльності, а через стягнення данини та мита здійснювалося наповнення казни держави.

Узагальнено існуючі трактування поняття «державне регулювання економіки», що дозволило запропонувати авторське визначення поняття «державне регулювання галузі тваринництва» через сукупність засобів, механізмів та інструментів, спрямованих на забезпечення розвитку суб'єктів господарювання з урахуванням природних умов, підвищеного ступеню ризику, сезонності виробництва, застосування нормативів, лімітів, лізингу, страхування, державного замовлення, ліцензування, патентування і квотування, надання інвестиційних, податкових пільг, дотацій, субсидій для реалізації економічної політики, виконання цільових економічних програм, програм економічного та соціального розвитку в умовах продовольчих викликів.

Позиція автора полягає в тому, що державний вплив на розвиток галузі тваринництва реалізується на таких рівнях як стимулювання споживання, підтримка виробників та регулювання ринку. Встановлено, що дана економічна категорія має розглядатися не лише з позиції споживача, але і виробника.

Обґрунтовано, що сучасні методики дослідження здатні віддзеркалювати теоретичні та прикладні можливості державного регулювання галузей аграрного сектору економіки а також визначати державне регулювання тваринництва як вплив, спрямований на стабілізацію від сезонних коливань та кон'юнктурних зрушень, забезпечувати підтримку суб'єктам господарювання у разі отримання збитків, спричинених стихійними природними явищами.

При цьому, у контексті розгляду завдань економічної науки у сфері управління господарськими процесами необхідно звернути увагу на те, що сільське господарство в цілому і тваринництво зокрема, є специфічним сектором економіки будь-якої країни.

Доведено, що держава посідає чільне місце в розбудові та здійсненні аграрної політики через механізм поєднання принципів, форм, методів і засобів регулювання з наступним реформуванням чинної системи державного регулювання розвитку галузі тваринництва (рис. 1).

За результатами проведених наукових досліджень автором враховано, що в сучасних умовах розвитку економічної теорії і практики погляди вчених суттєво змістились у бік підтримки галузі тваринництва, зважаючи на умови дії Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом і вимоги Порядку денного в області сталого розвитку.

У цьому контексті окремим блоком виділено підходи щодо оцінки впливу комплексу інструментів, які будуть відображати процеси, що відбуваються на виробництві. Доведено, що лише інтегративне поєднання методів, методик та

інструментів державного регулювання дозволяє найбільш точно відобразити ситуацію з урахуванням аграрних пріоритетів.

Враховуючи логіку дослідження для вирішення проблеми удосконалення державного регулювання розвитку тваринництва, запропоновано методичний підхід до оцінки змісту та наслідків регулювання з боку держави. Запропоновано акцентувати увагу на можливості групування інструментів регулювання розвитку тваринництва за двома складовими: а) направлені на підтримання цін на продукцію тваринництва; б) спрямовані на зниження рівня витрат на виробництво продукції тваринництва.

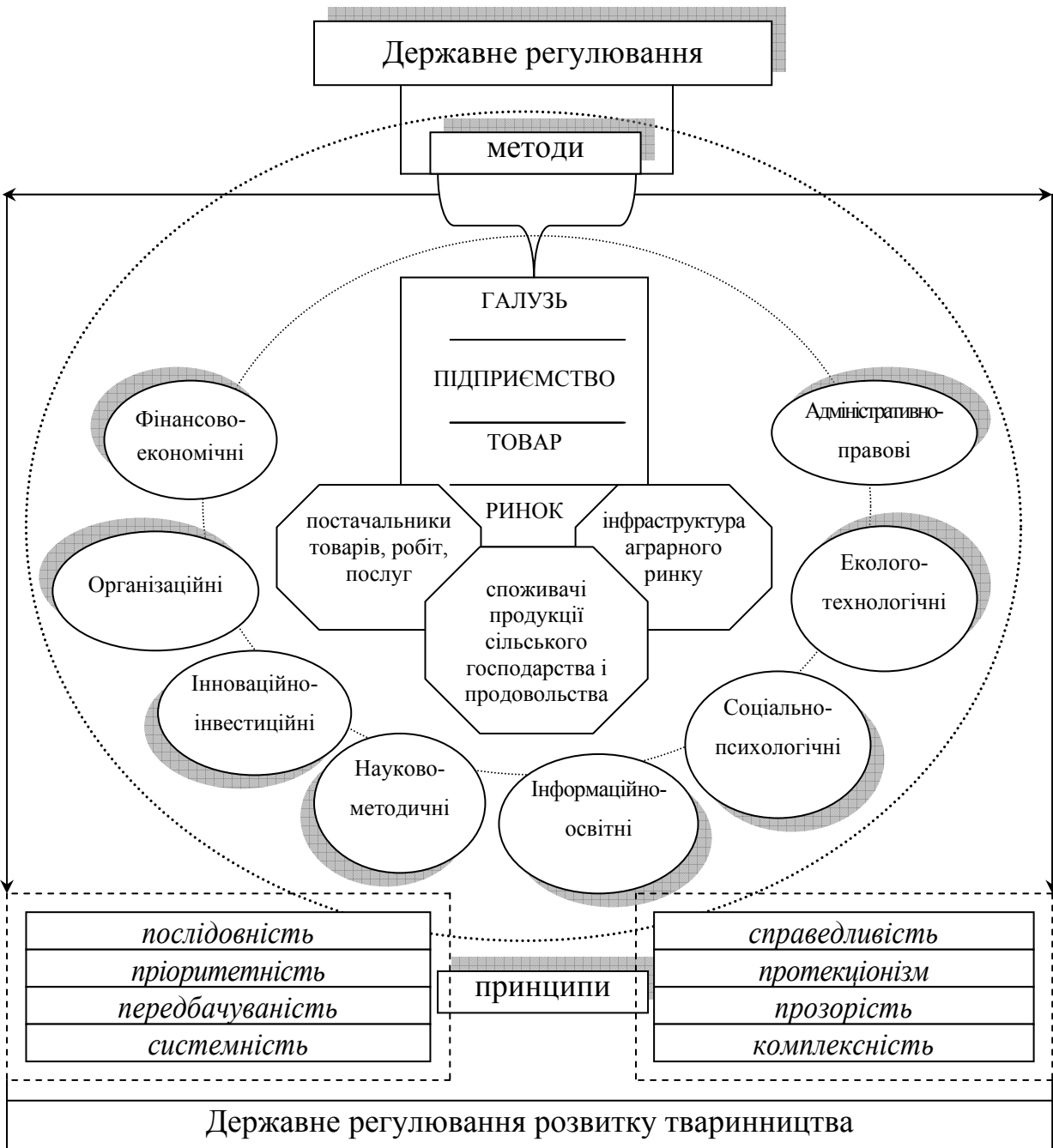

Рис. 1. Методична складова механізму регулювання розвитку аграрного сектора економіки та галузі тваринництва*

* Джерело: систематизовано автором

Усе це беззаперечно доводить, що до першого блоку важливо віднести інструменти регулювання попиту (прямі цінові субсидії, закупівельні інтервенції, експортні субсидії) та інструменти регулювання пропозиції (квоти на виробництво аграрної продукції, імпорتنі тарифи, товарні інтервенції). Другий блок включає субсидії на матеріально-виробничі ресурси, пільгові кредити, податкові пільги виробникам галузі тваринництва, субсидії на виплату відсотків за кредитами, субсидії на виплати зі страхування.

У другому розділі «**Стан і тенденції розвитку галузі тваринництва в Україні та світі**» проаналізовано сучасні тенденції розвитку галузі тваринництва України в умовах продовольчих викликів, стан державної підтримки; здійснено оцінку методичної складової щодо формування аграрної політики та оцінки показників імпорту, експорту вітчизняної галузі тваринництва; узагальнено зарубіжний досвід державного регулювання аграрного сектору та здійснено оцінку, методів, інструментів і засобів регулювання розвитку тваринництва.

У роботі визначено, що для економіки України у період євроінтеграційних процесів, важливим є виявлення особливостей функціонування вітчизняної галузі тваринництва на основі моніторингу індикаторів формування сировинних ресурсів. Виокремлено показники виробництва продукції молочно-м'ясного скотарства, свинарства та птахівництва, зокрема, продуктивність тварин, чисельність поголів'я тварин, конверсія корму на комплексах на 1 кілограм приросту.

Встановлено, що у 2019 р. на програми державної підтримки розвитку скотарства спрямовано 1,4 млрд грн, що становить 40 % від із загального обсягу в 3,5 млрд грн. За останні три роки динаміка вітчизняного виробництва молока демонструє спад з 10615 тис. т у 2015 р. до 10064 тис. т у 2018 р., що призвело до зменшення питомої ваги цих продуктів у споживчому кошику (рис. 2). Вказано, що серед лідерів, які нині формують пропозицію молока у обсязі 50 % сукупного молочного ринку виокремлено транснаціональну компанію «Данон» – 13,15 %, АТ «Молочний альянс» – 11,19 %, молочний концерн «Лакталіс» – 9,95 %.

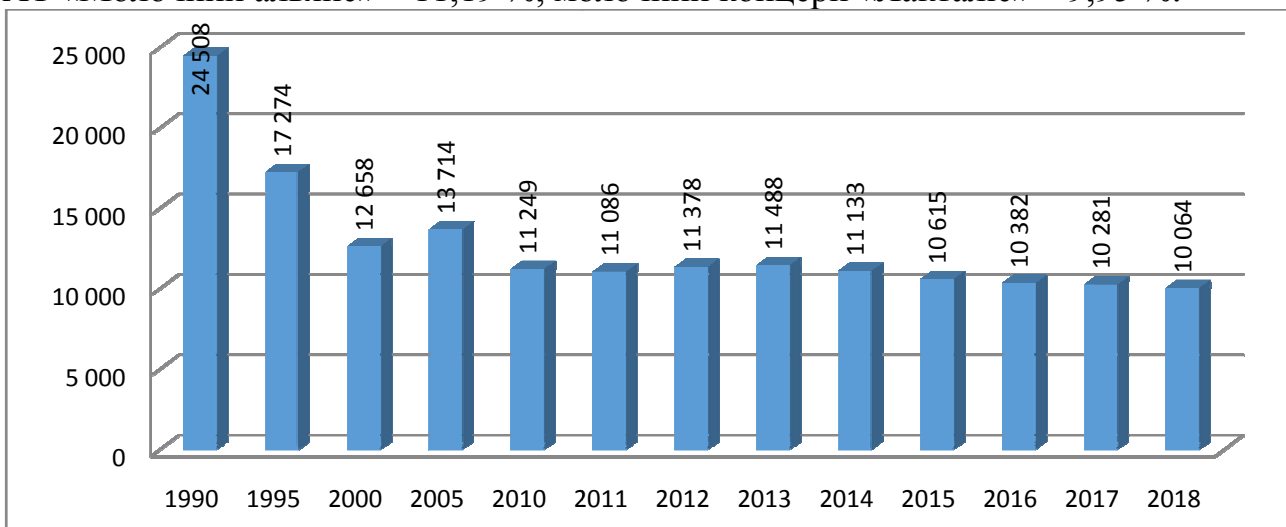

Рис.2. Динаміка формування пропозиції молока за період з 1990 р. до 2018 р., тис. тонн*

* Джерело: систематизовано автором

Дослідження показало, що за рівнем ефективності серед усіх галузей тваринництва можна визначити свинарство. Проведено оцінку генетичного потенціалу тварин для досягнення зменшення частки імпорту репродуктивного та відгодівельного молодняка, виробництво молодняка м'ясних та беконних кондицій. Базою слугували промислові свинокомплекси та господарства населення, які утримують свинопоголів'я. Серед причин зменшення поголів'я свиней виділено збільшення виробничих витрат, а саме вартість складових для комбікормів.

На основі розрахунків зроблено висновок, що найбільшу питому вагу у птахівництві становлять кури і півні 84,1 % у 2001 р. та 91,5 % у 2018 р. Таку тенденцію можна пояснити постійним попитом на яйця та куряче м'ясо як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Питома вага інших видів птиці не змінилася, окрім гусей, де показник зменшився з 7,3 % у 2001 р. до 2,1 % у 2018 р.

Як показують дослідження, у 2018 р. експорт тварин і продуктів тваринного походження становив 1,2 млрд дол. США, що складає 2% від загального експорту агропродовольчої продукції. Даний показник є досить низький у порівнянні із обсягами в галузі рослинництва. Враховуючи пріоритетність тваринництва у підтриманні продовольчої безпеки, необхідно шукати нові ринки збуту продукції та здійснювати диверсифікацію асортименту (рис. 3).

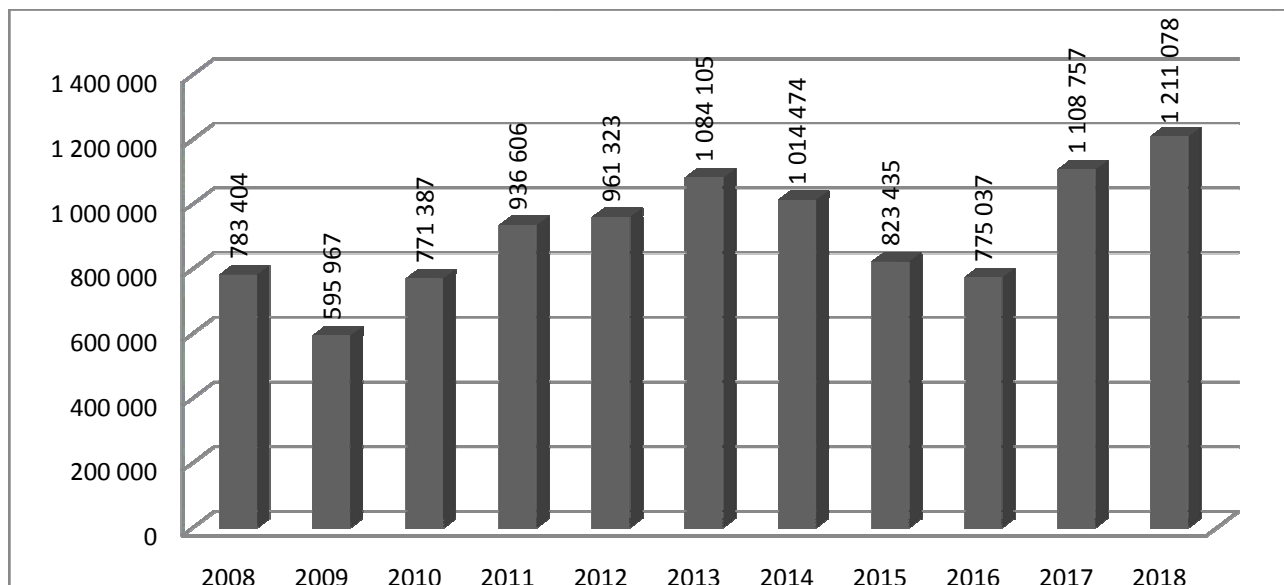

Рис. 3. Обсяги експорту тварин та продуктів тваринного походження, тис. дол США*

* Джерело: систематизовано автором

Проведений аналіз динаміки експорту тварин та продукції тваринного походження протягом 2008–2018 рр., підтверджує, що починаючи з 2009 р. до 2018 р. показник обсягу експорту зріс у 2 рази із 595 967 тис. дол США у 2009 р. до 1 211 078 тис. дол США у 2018 р. (табл. 1). Визначено, що причинами збільшення експорту є адаптація систем контролю якості вітчизняної продукції до світових стандартів, освоєння нових ринків збуту, поліпшення матеріально-технічної бази.

Показники обсягів експорту та імпорту тварин та продуктів тваринного походження Україною у 2008–2018 рр., тис. дол. США *

Показники	Роки							
	2008	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018
Експорт	783404	771 387	961 323	1 014 474	823 435	775 037	1 108 757	1 211 078
Імпорт	1 702 016	1 216 684	1 681 331	1 124 129	548 170	626 279	731 550	917 999
Сальдо (+; -)	-918 612	-445 297	-720 008	-109 655	275 265	148 758	377 208	293 079

* Джерело: побудовано автором

Зроблено висновок, що обсяги експорту тварин та продуктів тваринного походження починаючи з 2015 р. до 2018 р. демонструють позитивне сальдо у реалізації експортно-імпортного потенціалу галузі тваринництва.

Встановлено, що значна питома вага у структурі експорту належить м'ясу та їстівним субпродуктам (53 %), молоку, молочним продуктам, яйцям та меду (40 %). Саме на ці види продукції було направлено дослідницький пошук у напрямі з'ясування перспектив розвитку галузі тваринництва в Україні.

Серед усіх галузей тваринництва найбільш динамічно в експортному спрямуванні розвивається птахівництво (рис. 4).

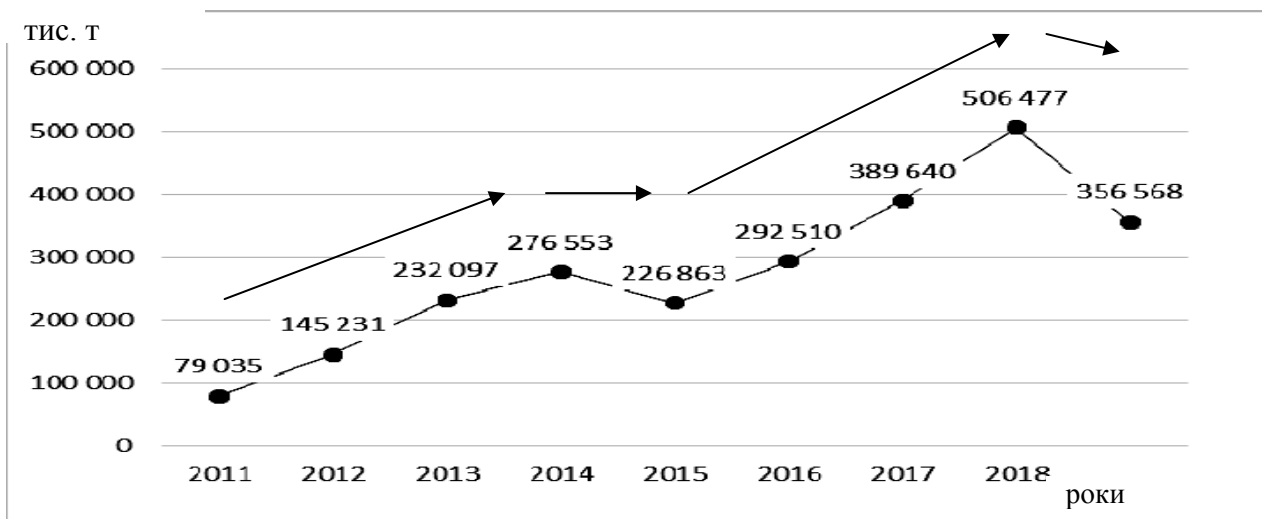

Рис. 4. Динаміка експорту м'яса птиці з 2011 р. до 2018 р., тис. дол. США*

* Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Проведений аналіз світового досвіду державного регулювання розвитку галузі тваринництва дає підстави стверджувати, що Україна має можливість зайняти роль потужного гравця на світовому ринку. Необхідними умовами для досягнення цього завдання є: доступне кредитне забезпечення для аграріїв, розвиток страхування сільськогосподарської діяльності, лізинг, державна підтримка, захист виробників і споживачів від зовнішніх факторів, підвищення рівня їх доходів з визначенням цільових цін та прямих виплат на розвиток виробництва.

Встановлена тенденція має стати підґрунтям для реалізації методів, заходів, інструментів регулювання, які сприятимуть узгодженню методичних пріоритетів для галузей тваринництва, з безпосереднім використанням

європейського досвіду застосування галузевого державного регулювання, заснованого на принципах Спільної аграрної політики Європейського Союзу.

У третьому розділі «**Напрями удосконалення державного регулювання розвитку галузі тваринництва в Україні**» висвітлено підходи до оцінки впливу квот Європейського Союзу та курсових змін на обсяги експорту галузі тваринництва; запропоновано показники для розрахунку індексу розвитку галузі тваринництва; удосконалено концептуальні засади запровадження механізму державного регулювання розвитку тваринництва у контексті кредитування галузі в умовах дії Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС; розроблено прогноз щодо розвитку тваринництва в Україні.

Встановлено, що подальша імплементація концептуальних засад державного регулювання розвитку галузі тваринництва, її специфічні риси, роль і місце в структурі національної економіки, дають підстави стверджувати, що Угода про ПЗЗТ між Україною та ЄС сприяє забезпеченню макроекономічної рівноваги через сукупний попит. Практична реалізація можливостей захисту вітчизняних виробників від іноземної конкуренції акцентує увагу на створенні державою сприятливих умов для збільшення обсягів виробництва, підвищення рівня зайнятості та зростання національного доходу.

За допомогою економіко-математичного моделювання визначено, що на експорт галузі тваринництва найбільше впливають обмінний курс національної валюти до євро (коефіцієнт еластичності 2,3) і меншою мірою митні ставки ЄС (коефіцієнт еластичності – біля 1), оскільки незважаючи на введення нульових ставок, їх вплив компенсується квотами та санітарними нормами до якості продукції тваринництва.

Подальше впровадження концептуальних науково-методичних основ забезпечення державного регулювання розвитку тваринництва призвело до актуалізації розрахунків. Отримані результати засвідчили, що встановлені в роботі ієрархічні зв'язки між факторами розвитку тваринництва при проведенні індексного аналізу впливають на рівень регулювання розвитку галузі. Для цього індекс розвитку галузі тваринництва запропоновано визначати за формулою (3.1):

$$Ind_{livestock} = \sqrt[4]{Ind_{fs} * Ind_{is} * Ind_{soc} * Ind_{prod}} \quad (3.1)$$

де: $Ind_{livestock}$ – індекс розвитку галузі тваринництва; Ind_{fs} – індекс внутрішнього споживання продукції тваринництва; Ind_{is} – індекс імпортозаміщення продукції тваринництва; Ind_{soc} – індекс соціальної забезпеченості у тваринництві у порівнянні із сільським господарством; Ind_{prod} – індекс продуктивності праці у тваринництві відносно галузі сільського господарства.

Результати обчислення індексу розвитку галузі тваринництва в Україні протягом 2010-2025 рр., наведені в табл. 2, вказують наскільки динаміка галузі відповідає критеріям соціальної та продовольчої безпеки, здатності адаптуватися до умов волатильності макроекономічної динаміки та зростаючого попиту.

Розрахунок індексу розвитку галузі тваринництва до 2025 р.

Показники	Роки						
	2010	2012	2013	2014	2015	2017	2025
Індекс розвитку галузі тваринництва ($Ind_{livestock}$)	0,2	0,16	0,29	0,33	0,71	0,6	0,8
Індекс внутрішнього споживання продукції тваринництва (Ind_{fs})	1,67	1,67	1,72	1,72	1,68	1,64	1,57
Індекс імпортозаміщення продукції тваринництва (Ind_{is})	0,8	0,52	0,98	1,09	2,12	1,83	2,16
Індекс соціальної забезпеченості (Ind_{soc})	0,68	0,67	0,70	0,71	0,75	0,76	0,81
Індекс продуктивності праці Ind_{prod}	0,9	1,08	0,98	0,98	1,07	1,06	1,16

* Джерело: побудовано автором

Запропоновано удосконалений інструментарій для виявлення циклічних тенденцій в обсягах кредитного забезпечення в часовому періоді з 2006 р. до 2018 р. із застосуванням фільтру Ходріка-Прескотта. Аргументовано зростання питомої ваги та обсягів кредитного забезпечення сільського господарства, особливо на вирощування та розведення великої рогатої худоби молочних порід, де отримано 1 622 411,57 тис. грн або 29 % від загального обсягу пільгових кредитів. Позитивну динаміку у процесі зростання питомої ваги сільськогосподарських кредитів протягом 2006–2018 рр. інтерпретовано так: найменше значення спостерігалось у 4,6 % у 2013 р. а найбільше – 8 % у 2018 р.

Дослідження підтвердило припущення про те, що причинами збільшення обсягів кредитування виступає стратегічна привабливість галузі, ріст обсягів експорту та капітальних інвестицій. Розроблено рекомендації, спрямовані на удосконалення методичних підходів до регулювання розвитку тваринництва на основі використання додаткових механізмів субсидіювання та кредитування сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств, задіяних у тваринництві через спеціалізований Аграрний банк розвитку. Вказане дозволило вибудовувати концептуальні засади регулювання розвитку галузі з урахуванням специфіки діяльності державних банків в Україні, їх відносної високої вартості залучення ресурсу у 2018 р., значних обсягах проблемної заборгованості і відповідної концентрації активних операцій на менш ризикованих вкладеннях.

За розробленими підходами побудовано сценарії організації фінансування Аграрним банком розвитку за участю тимчасово емітованих ресурсів Національного банку України для суб'єктів господарювання галузі тваринництва, який передбачає фактичне відшкодування різниці між відсотковими ставками за наданим кредитом. Запропоновано, що банк емітуватиме облігації для господарств галузі, а тимчасовий ресурс буде надаватись Національним банком України за пільговою ставкою, яку запропоновано обчислювати як різницю між ставкою рефінансування та композитним індексом цін на оптові м'ясо-молочні продукти.

Результати прогнозування свідчать, що внаслідок додаткового кредитування, відбудеться збільшення обсягів виробництва і споживання та зменшення імпорту продукції тваринництва. Прогноз виробництва продукції галузі тваринництва відображає тенденцію до збільшення обсягів до 2025 р., зокрема м'яса на 11 %, молока на 4 % та яєць на 12 %. Водночас коефіцієнти еластичності впливу за сільськогосподарськими кредитами в тваринництво, разом з коефіцієнтами зміни поголів'я свиней відносно до виробництва м'яса показали, що при зростанні обсягів кредитів на 1 % збільшення виробництва м'яса складе 0,15 % у наступному періоді, а при одночасному підвищенні поголів'я свиней – додатково на 0,24 %, тоді можна розглядати та трактувати їх вплив як позитивний.

Авторське бачення полягає в тому, що запропоновані в роботі удосконалені механізми, принципи, інструменти регулювання за своїм складом спроможні задовольнити інтереси як виробників, споживачів, так і держави, ґрунтуючись на складових блоках Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р та досягти прогнозних обсягів виробництва на період до 2025 р. Використання отриманих теоретичних, методичних і практичних розробок, перш за все, спрямоване на концептуальне виокремлення нових можливостей для державного регулювання розвитку галузі тваринництва, нарощування потенціалу у напрямі функціонування національної економіки для досягнення високих соціальних стандартів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано вирішення важливого наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні науково-методичних основ, теоретичних положень та розробленні комплексу практичних заходів щодо удосконалення державного регулювання розвитку галузі тваринництва України в умовах фінансових і продовольчих викликів. Отримані результати дозволили сформулювати такі висновки теоретико-методичного та науково-практичного характеру:

1. Емпірично підтверджено та теоретично доведено, що розвиток економічних систем у сучасних умовах вимагає новітніх підходів з метою виокремлення пріоритетів у контексті державного регулювання економіки узгоджено із потребою інтеграції України в систему, де домінують галузі і виробники на яких впливають процеси відтворення і система економічних, фінансових, правових, організаційних, соціальних заходів, які здійснює держава. Досліджені наукові засади дозволили з'ясувати природу викликів і суперечностей у пошуку резервів галузевого державного регулювання. Це дало змогу запропонувати авторське трактування поняття «державне регулювання галузі тваринництва» з метою забезпечення ефективного і стабільного розвитку сільськогосподарського виробництва та забезпечення населення якісним продовольством власного виробництва за доступними цінами.

2. У процесі опрацювання низки теоретичних підходів щодо визначення економічної сутності державного регулювання галузей аграрного сектору економіки отримали подальший розвиток науково-методичні основи

визначення впливу на процес його розвитку стимулів ринкового механізму і створення за рахунок цього можливості суб'єктам господарювання здійснювати прибуткову діяльність, посилювати позиції у ціновій конкуренції. Дослідження еволюції існуючих наукових підходів дозволило встановити, що саме інтегративне поєднання методів, методик та принципів державного регулювання галузей аграрного сектору економіки дозволяє найбільш точно відобразити ситуацію в умовах трансформаційних перетворень з урахуванням фундаментальних характеристик середовища ведення аграрного бізнесу в тваринництві.

3. Вивчення та оцінка інструментів державного регулювання галузі тваринництва показує, що вітчизняне тваринництво й аграрний сектор економіки перебуває лише на початку свого розвитку в площині оцінки змісту та наслідків регулювання. Цьому має сприяти застосування запропонованих у дисертації заходів і інструментів регулювання: ціноутворення на продукцію тваринництва; митна політика; обмеження імпорту; квотування виробництва окремих видів продукції тваринництва; дотування експорту; лізинг; розробка програм страхування для суб'єктів господарювання різного виробничого спрямування при вирощуванні великої рогатої худоби, свиней, риби, птиці, застосування спеціальних заходів щодо імпорту товарів, сертифікація товарів; посилення кооперації між виробничим сектором і переробними галузями агропромислового комплексу.

4. Здійснений критичний аналіз особливостей функціонування вітчизняного аграрного сектору економіки на основі моніторингу індикаторів формування сировинних ресурсів. Виокремлено показники виробництва продукції молочно-м'ясного скотарства, свинарства та птахівництва, зокрема, продуктивність тварин, чисельність поголів'я тварин, конверсія корму на 1 кілограм приросту. Проведено оцінку структури і потенціалу вітчизняного тваринництва і встановлено, що у 2019 р. на програми державної підтримки розвитку скотарства спрямовано 1,4 млрд грн, що становить 40 % від із загального обсягу в 3,5 млрд грн. При цьому динаміка вітчизняного виробництва молока демонструє спад 10615 тис. т у 2015 р. до 10064 тис. т у 2018 р. На основі розрахунків зроблено висновок, що найбільшу питому вагу у птахівництві становлять кури і півні 84,1 % у 2001 р. та 91,5 % у 2018 р. Питома вага інших видів птиці не змінилася, окрім гусей, де показник зменшився з 7,3 % у 2001 р. до 2,1 % у 2018 р. Таку тенденцію можна пояснити постійним попитом на яйця та куряче м'ясо як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

5. Науково обґрунтовано концептуальний підхід щодо реалізації заходів узгодження методичних пріоритетів при формуванні організаційного, фінансово-економічного методів регулювання галузі тваринництва, що засновані на принципах Спільної аграрної політики ЄС. Вказано, що основним напрямом має бути стимулюючий характер виплат, а не компенсуючий. Подальше використання такого підходу може бути реалізовано ґрунтуючись на досвіді країн-членів ОЕСР, що сприятиме більш рельєфному розвитку експортної діяльності національних виробників, прискорить оборотність

капіталу, підвищить ліквідність і питому вагу лізингових операцій від загального обсягу інвестицій, посилить конкурентні позиції галузі тваринництва з одночасним підвищенням рівня зайнятості та зростання національного доходу.

6. Запропоновано підходи до визначення модельної оцінки впливу квот ЄС та курсових змін на обсяги експорту галузі тваринництва, що впливає на розмір загальнокорисного ефекту, отриманого від зменшення імпорту або збільшення експорту при зростанні внутрішнього виробництва і виявлено більш вагомих ступінь впливу валютного курсу, порівняно з квотами. Це забезпечує подальше їх прикладне використання при створенні необхідних сприятливих умов для нарощування обсягів виробництва. Пропонується акцентувати увагу на необхідності застосування запропонованого індексу розвитку галузі тваринництва. Доведено, що галузь тваринництва спроможна експортувати до ЄС 7 груп товарів, зокрема м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці; яловичину; молоко, вершки, згущене молоко та йогурти; яйця та альбуміни; свинину; м'ясо баранини; мед в рамках режиму автономних торговельних преференцій на експорт продукції галузі тваринництва.

7. Подальша імплементація концептуальних науково-методичних засад державного регулювання розвитку тваринництва в умовах продовольчих викликів, дає підстави вказати, що для запровадження в Україні пільгової системи кредитування галузі тваринництва доцільно забезпечити достатньо коштів в державному бюджеті, які виділяються на здешевлення кредитів, спростити процедуру оформлення пільгових кредитів. З урахуванням внутрішніх і зовнішніх обставин запропоновано рекомендації щодо регулювання розвитку галузі з виокремленням повноважень спеціалізованого банку: перевірка кредиторів, оцінка ризиків, визначення максимального ліміту на одного позичальника.

8. Встановлено, що завданнями при пошуку шляхів удосконалення галузевого регулювання на основі реалізації додаткових інструментів і механізмів субсидювання, кредитування виробників є посилення конкурентних позицій галузі тваринництва. За розробленими підходами запропоновано сценарії фінансування виробників Аграрним банком розвитку із залученням тимчасово емітованих ресурсів Національного банку України. Розраховані коефіцієнти еластичності зміни поголів'я свиней та кредитів до виробництва м'яса показують, що при зростанні кредитів на 1 % збільшення виробництва м'яса у наступному році складе 0,15 %, а при одночасному підвищенні поголів'я свиней додатково зросте на 0,24 %. Результати прогнозування свідчать, що внаслідок надання кредитів, відбудеться збільшення обсягів виробництва і споживання та зменшення імпорту продукції тваринництва і тоді можна розглядати та трактувати їх вплив як позитивний. Прогноз виробництва продукції галузі тваринництва відображає тенденцію до збільшення обсягів до 2025 р., зокрема м'яса на 11 %, молока на 4 % та яєць на 12 %, а реалізація експортного потенціалу тваринництва призведе до системних змін у забезпеченні державного регулювання розвитку галузі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Рябуха Г. І. Роль фінансового ринку у максимізації ринкової вартості підприємств галузі тваринництва. *Фінансовий ринок та його роль у забезпеченні фінансовими ресурсами реального сектору економіки*: [колективна монографія]. Ніжин. 2017. С. 300–311. (автором визначено показники ринкової вартості, оцінки державного регулювання та визначено їх вплив на ефективність діяльності галузі тваринництва в Україні) (0,48 друк. арк.).

Статті в наукових фахових виданнях та виданнях, включених до наукометричних баз даних:

2. Кульпінський С. В., Рябуха Г. І. Ефекти експортних квот ЄС та реальних курсових змін в експортному потенціалі тваринництва. *Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України*. 2016. № 2. С. 68-73. (0,5 д.а., особисто автору – 0,31 д.а., автором проаналізовано вплив квот Європейського Союзу та курсових змін на обсяги експорту продукції галузі тваринництва).

3. **Рябуха Г. І.**, Кульпінський С. В. Експортний потенціал галузі тваринництва: [електронний ресурс]. Чернігівський науковий часопис. 2016. № 1 (7). С. 19–25. URL:http://chasopis.geci.stu.cn.ua/nomer/2016/1/seriya_1/ua/19-25.pdf [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Google Scholar], (0,4 д.а., особисто автору – 0,35 д.а., автором проведено аналіз структури та обсягів експорту продукції галузі тваринництва до країн Європейського Союзу).

4. Рябуха Г. І. Фактори ефективності діяльності підприємств галузі тваринництва у ринковому середовищі. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 6 (181). С. 84–88. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Google Scholar]. (0,31 друк. арк.).

5. Рябуха Г. І. Циклічний тренд у динаміці продуктивності праці у тваринництві. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 3(190). С. 43–47. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Google Scholar]. (0,28 друк. арк.).

6. Рябуха Г. І. Кредитне забезпечення галузі тваринництва України. *Інтернаука*. 2019. № 1 (21). С. 41–48. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Google Scholar].(0,43 друк. арк.).

7. Рябуха Г. І. Оцінка перспектив розвитку галузі тваринництва на основі удосконалення механізму пільгового кредитування. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 7–8. С. 74–80. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Google Scholar]. (0,52 друк. арк.).

8. Рябуха Г. І. Державне регулювання та прогнозування розвитку птахівництва як перспективної галузі тваринництва. *Проблеми і перспективи економіки та управління: науковий журнал*. 2019. № 1 (17). С. 107–113. [фахове видання; міжнародні наукометричні бази: Google Scholar, Index Copernicus].(0,43 друк. арк.).

9. Рябуха Г. І. Кредитування підприємств галузі тваринництва через механізм відшкодування відсоткових ставок. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2019. № 19. С. 54–63. (0,54 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

10. Рябуха Г. І. Фактори, що впливають на ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств. *Юність науки 2016: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Чернігів, 18-19 травня 2016 р. С. 70–73. (0,17 друк. арк.)

11. Рябуха Г. І. Інтеграція ESG (екологічних, соціальних, управлінських) критеріїв в інвестиційному процесі. *Екологічна безпека та збалансоване природокористування в агропромисловому виробництві*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 4-6 липня 2018 р. С.127–130. (0,19 друк. арк.)

12. Рябуха Г. І. Тенденції та перспективи розвитку експортного потенціалу галузі тваринництва в Україні. *Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 11 травня 2019 р. С. 40–42. (0,11 друк. арк.)

13. Рябуха Г. І. Пріоритетність галузі тваринництва в контексті забезпечення продовольчої безпеки. *Теорія і практика сучасної науки*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 15-16 травня 2019 р. С. 23–24. (0,14 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Рябуха Г. І. Державне регулювання розвитку галузі тваринництва в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Чернігівський національний технологічний університет, Чернігів, 2019.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретичних підходів та розробленню практичних рекомендацій щодо державного регулювання розвитку галузі тваринництва в Україні. У роботі систематизовано методичні засади державного регулювання галузі тваринництва через використання і адаптацію додаткових інструментів і механізмів надання субсидій та кредитів, що дозволить вибудувувати засади ефективного, конкурентоспроможного розвитку на основі запропонованої моделі з випуску банком облігацій для господарств галузі з наданням ресурсу у за пільговою ставкою з обчисленням різниці між ставкою рефінансування та композитним індексом цін на оптові м'ясо-молочні продукти. Здійснено аналіз еволюції теоретичної думки та поглиблено категоріально-понятійний апарат економічної науки за рахунок уточнення поняття «державне регулювання галузі тваринництва». Проаналізовано тенденції розвитку галузі тваринництва в умовах продовольчих викликів. Здійснено оцінку інструментів і заходів: контроль над цінами, санітарні заходи, кількісні обмеження, ліцензування,

сертифікація товарів, і доведено необхідність враховувати специфічні елементи макроекономічної політики держави при виборі регулювання в умовах імплементації положень Повної та всеохоплюючої Угоди про вільну торгівлю між Україною та Європейським Союзом. Узагальнено зарубіжний досвід надання державної підтримки галузі тваринництва.

Удосконалено механізм часткової компенсації відсоткової ставки банками за кредитами, наданими на пільгових умовах для посилення конкурентних позицій вітчизняних виробників продукції тваринництва.

Ключові слова: державне регулювання, галузь, тваринництво, кредит, експорт, імпорт, лізинг, національна економіка, аграрний сектор, інструменти регулювання.

АННОТАЦІЯ

Рябуха Г. И. Государственное регулирование развития отрасли животноводства в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Черниговский национальный технологический университет. Чернигов, 2019.

Диссертация посвящена обоснованию теоретических подходов и разработке практических рекомендаций в аспекте государственного регулирования развития отрасли животноводства в Украине. Обоснованы приоритетные направления государственного регулирования отраслей аграрного сектора экономики, в части определения совокупности экономических, организационно-правовых мер, направленных на развитие мультифункционального сельского хозяйства для обеспечения продовольственной безопасности страны, укрепление конкурентных позиций на мировом аграрном рынке.

Усовершенствован категориально-понятийный аппарат экономической науки за счет уточнения понятия «государственное регулирование отрасли животноводства». Расширены теоретические представления о закономерностях функционирования животноводства на основе исчисления индикаторов формирования ресурсов. При этом учтены как специфические особенности скотоводства, свиноводства, птицеводства, так и влияние регулирующих мер государства на отраслевую структуру производства продукции, что будет способствовать объединению интересов государства, потребителей и производителей в процессе комплексного регулирования развития отрасли животноводства.

Изучение и оценка инструментов государственного регулирования отрасли животноводства показывает, что отечественное животноводство и аграрный сектор находится только в начальной стадии своего развития в аспекте оценки содержания и последствий регулирования. Этому должно способствовать применение предложенных в диссертации инструментов регулирования: ценообразование на продукцию животноводства; таможенная политика; ограничения импорта; квотирование производства отдельных видов продукции животноводства; дотирование экспорта; лизинг; разработка программ страхования для субъектов хозяйствования различного производственного

направления при выращивании крупного рогатого скота, свиней, птицы, применении специальных мер относительно импорта товаров, сертификация товаров; углубление кооперации между производственным сектором и перерабатывающими отраслями агропромышленного комплекса.

Проведена оценка структуры и потенциала отечественного животноводства и установлено, что в 2019 году на программы государственной поддержки развития скотоводства направлено 1,4 млрд грн, что составляет 40 % от из общего объема в 3,5 млрд грн. В то же время динамика отечественного производства молока демонстрирует падение в 10615 тыс. т в 2015 г. до 10064 тыс. т в 2018 г. На основе расчетов сделан вывод, что наибольший удельный вес в птицеводстве составляют куры и петухи 84,1 % в 2001 г. и 91,5 % в 2018 г. Удельный вес других видов птицы не изменился, кроме гусей, где показатель уменьшился с 7,3 % в 2001 г. до 2,1 % в 2018 г. Таковую тенденцию можно объяснить постоянным спросом на яйца и куриное мясо как на внутреннем, так и на внешнем агропродовольственном рынках.

Определены подходы к обоснованию предложений по оценке влияния квот Европейского Союза и курсовых изменений на объемы экспорта отрасли животноводства. Среди рекомендаций акцентировано внимание на методическом обеспечении и последовательной разработке механизмов создания благоприятной среды с выделением межбанковского курса гривны к евро, а также таможенных ставок, действующих в режиме автономных торговых преференций.

Разработаны методические подходы к усовершенствованию государственного регулирования отрасли животноводства при использовании и адаптации дополнительных инструментов и механизмов предоставления субсидий и кредитов. Предложено выстраивать принципы эффективного, конкурентоспособного развития на основе предложенной модели по выпуску банком облигаций для хозяйств области с предоставлением временного ресурса по льготной ставке с вычислением разницы между ставкой рефинансирования и композитным индексом цен на оптовые мясо-молочные продукты.

В работе рассчитаны коэффициенты изменения поголовья свиней к производству мяса показывают, что при росте кредитов на 1 % увеличения производства мяса в 2020 г. составит 0,15 %, а при одновременном повышении поголовья свиней еще дополнительно вырастет на 0,24 %.

Прогноз производства продукции животноводства отражает тенденцию к увеличению объемов до 2025 г., в частности мяса на 11 %, молока на 4 % и яиц на 12 %. Обосновано, что реализация экспортного потенциала животноводства приведет к системным изменениям в обеспечении государственного регулирования развития отрасли.

Ключевые слова: государственное регулирование, отрасль, животноводство, кредит, экспорт, импорт, лизинг, национальная экономика, аграрный сектор, инструменты регулирования.

ABSTRACT**Ryabukha G. I. State regulation of the development of animal husbandry industry in Ukraine. – Manuscript.**

Thesis for a Candidate Degree in Economics in specialty 08.00.03 «Economics and Management of the National Economy». – Chernihiv National University of Technology, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernihiv, 2019.

The thesis is dedicated to the reasoning of theoretical approaches and the development of practical recommendations concerning the state regulation of the development of animal husbandry in Ukraine. The methodological principles of the state regulation of the animal husbandry industry, through the application and adaptation of the newest instruments and subsidies and credits provision mechanisms, will allow for the implementation of principles of efficient and competitive development on the base of the offered model. The model has been systemized with the distribution of bonds via a bank for the economies of this animal husbandry industry, with the provision of temporary re-financing at reduced rate, and calculations of the difference between the re-financing rate and the indexes of the whole sale prices for the meat and dairy products. The analysis of the evolution of theoretical thought has been carried out and the categorical-conceptual apparatus of the science of economics has been deepened by clarifying the notion of «state regulation of the animal husbandry industry». The tendencies of the animal husbandry industry development in the conditions of food-based challenges have been analyzed. An evaluation of the price control, sanitary measures, quantitative restriction, licensing, and the certification of goods has been evaluated, and the necessity of taking into account the specific elements of the state's macroeconomic policy while choosing regulatory methods and instruments and implementing the provisions of the Full and Comprehensive Free Trade Agreement between Ukraine and the European Union has been proven. Foreign experience in regards to the state support provisions for the animal husbandry industry has been generalized.

The partial compensation mechanism of the banks' interest rate for loans provided via preferential terms to strengthen the competitive positions of domestic livestock product producers has been improved.

Key words: government regulation, industry, livestock, credit, export, import, leasing, national economy, agrarian sector, regulatory instruments.